

UDK: 811.163.43'373.7

Rad primljen: 15. 2. 2023.

Rad prihvaćen: 4. 12. 2023.

Izvorni naučni rad

Azra Hodžić-Čavkić

Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet

azra.e.hodzic@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7617-6358>

Više od riječi: suodnos idiomskih skupina, kolokacija, višečlanih onima, višečlanih naziva, perifrastičkih konstrukcija te složenih subjunktora i složenih prijedloga

Sažetak: Budući da gramatika i leksikon stoje u odnosu kontinuuma, u ovom radu ispituju se višekomponente jedinice među kojima se uspostavlja relacija kontinuuma. Naime, višekomponente jedinice kao što su idiomске skupine, kolokacije, višečlani onimi, višečlani nazivi, perifrastičke konstrukcije, složeni subjunktora te složeni prijedlozi smatramo jedinicima koje objedinjuje jedna sintaksička uloga, a često se među pojedinim nabrojanim višečlanim konstrukcijama ne može povući jasna linija razgraničenja. To zorno pokazuje kako nabrojana klasa konstrukcija odražava i kontinuum u kojem postoje gramatika i leksikon. Granice među njima jesu propusne, ali svaku od navedenih kategorija odlikuje i po barem jedna (kategorijalna) osobenost – po kojoj se one mogu i klasificirati uz nužnu implikaciju da postoje jedinice koje istovremeno mogu biti tumačene prema višepripadnosti koja ih smješta u periferne dijelove neke prototipnosti. Prema teoriji prototipa – svaka kategorija posjeduje centralizirani član, prema kojem se isctavaju granice i odašilju osobine prototipnosti prema ostalim članovima date kategorije. To znači da su one organizirane radijalno i da se prema periferiji treba očekivati veći broj jedinica koje poprimaju i osobine drugih kategorija. U ovom radu na primjeru suodnosa između navedenih višekomponentnih jedinica nastoji se pokazati šta se može smatrati njihovom centralnom osobinom te koje su to

osobine koje one dijele međusobno. Treba ostati svjestan činjenice da se pitanje konačnosti definiranja razlika među navedenim leksičkim vezama vjerovatno ne mogu iscrpiti jednim ovakvim radom te da je ovdje riječ o teorijskom razmatranju. Stoga, ovaj rad tek nastoji dotaknuti se date teme kako bi se otvorile dalje rasprave o “čvrstim” leksičkim vezama i njihovom odnosu u bosnistici.

Ključne riječi: višekomponentni izrazi, objedinjenost sintaksičke funkcije, čvrste leksičke veze, čvrste gramatičke veze, gramatički i leksički kontinuum, konceptualna metafora, konceptualna metonimija

1. Uvodne napomene

Sintagmatski odnosi¹ u fokusu su istraživanja lingvista u različitom omjeru već od početka 20. stoljeća. Centralno mjesto u radovima Vinogradova² ima značenjska klasifikacija frazeoloških jedinica koja je u osnovi oslonjena na unutrašnju strukturu sintagme. Sintagma je, međutim, baza za kreiranje i mnogih drugih jedinica – ne samo jedinica frazeologije.³ Među njima su i kolokacije, višočlani onimi, višočlani nazivi i perifrastičke konstrukcije. Za razliku od navedenih konstrukcija u čijem se sastavu mogu javiti različite leksičke vrste riječi, složeni subjunktori (sintaksički veznici zavisnosloženih rečenica) (usp. Bulić 2021) i složeni prijedlozi (usp. Palić 2016) sastavljeni su od tzv.

¹ U kontekstu nazivlja jedinica frazeologije često se frazeolozi u njenom nominiranju ili definiranju koriste terminom *sintagma*. Mršević-Radović (1987) u knjizi *Frazeološke glagolsko-imeničke sintagme u savremenom srpskohrvatskom jeziku* ističe kako u svome radu ravnopravno upotrebljava termine frazeološka jedinica i frazeologizam, a u samom naslovu koristi frazeološke sintagme. Tanović (2000: 73) napominje da su u fokusu njegove knjige leksički spojevi i sintagme koje sadrže najmanje dvije autosemantičke riječi. Šiljak-Jesenković (2003: 25–26), npr., koristi termin *sintagmatski frazem* u značenju frazeološke jedinice sastavljene iz najmanje dvije riječi.

² Branka Barčot (2017: 16) spominje još neke ruske lingviste koji su se bavili sintagmatskom osnovom transponiranih izraza: I. I. Sreznevskij govori o cjelovitosti značenja nekih izraza, F. F. Fortunatov – drži niz predavanja s temom složenih izraza, A. A. Šahmatov – piše o nedjeljivim sintagmama.

³ Ovdje se mora napomenuti da se u ovom radu i prijedlozi razumijevaju kao leksičke riječi, što unekoliko mijenja tradicionalne postavke frazeologije i njen odnos prema sintagmi kao osnovnoj bazi za kreiranje idiomskih skupina. Naime, na ovom je mjestu dovoljno reći da donjom jedinicom frazeologije smatramo prijedložno-padežni spoj riječi tipa *do daske, u kost* i sl. (tzv. prepozicionalne idiomске skupine) budući da u formiranju jedinstvenog značenja ovih struktura prijedlog učestvuje u punini svojih metaforičkih značenja. Usp. npr. Palić (2016), Matovac (2017) itd.

relacijskih predikacija (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2014: 92) te zapravo nastaju profiliranjem veze između dvije supstrukture i njihov se semantički pol definira kao odnosni. Kod prijedložnih nevremenskih relacija i trajektor i orijentir⁴ uvijek su leksički ostvareni te se stoga navedene složene konstrukcije mogu tumačiti na sintagmatski način. Kad je riječ o složenim veznicima, oni se ovdje pozicioniraju prema drugim kategorijalnim osobinama, odnosno ne tumače se kroz sintagmatsku perspektivu jer to priroda njihove relacijske predikacije ne dozvoljava.⁵ U ovom radu u fokusu je, dakle, suodnos među višekomponentnim jedinicama koje se mogu najkraće definirati kao čvrste leksičke i značenjske veze.

Ako sve navedene višekomponentne čvrste jezičke veze nazovemo oblicima/pojavama te uzmemo u obzir činjenicu da ne mogu biti odijeljeni tako strogo kao predmeti iz vanjezičke stvarnosti, treba isto tako podvući činjenicu da njihovi pojmovi, odnosno ono na šta upućuju, vjerovatno jesu u mentalnom leksikonu odijeljeni prema različitim centralnim osobinama koje se naprosto prostiru bez jasnih granica prema drugim osobinama, što znači da su njihove granice pomične ili se vrlo često gube te se razlike i ne mogu uočiti⁶ u jednom broju primjera (usp. Cowie – Mackin 1975, Cowie i dr. 1983, Alexander 1984, Carter 1987, Nattinger – DeCarrico 1992, prema Wulff 2008: 11). Njihov poredak u leksikonu samo je jedan oblik opće povezanosti (jezičkih) pojava. Kada bilo kojem kompleksnom izrazu bude dodijeljen status u mentalnom leksikonu zbog učestale upotrebe, što je slučaj sa svim navedenim kompleksnim izrazima, on se automatski postavlja negdje na skali koja

⁴ Trajektor je pojam koji je pokretljiviji i skloniji mijenjaju svog stanja pod utjecajem energije elemenata drugih pojmova ili pod utjecajem pomjeranja vlastitih elemenata – trajektor je dakle potencijalno pokretljiv pojam i podrazumijeva odnos dinamičnosti. Za razliku od trajektora orijentir se koristi za pojmove koji su u stanju mirovanja i koji u relativnom smislu predstavljaju konstantu u nekom primjeru. Za razliku od trajektora, orijentir je, kako se iz primjera može vidjeti, onaj pojam koji ima ulogu referencijske tačke prema kojoj se vrednuje položaj, kretanje, veličina ili koje drugo svojstvo trajektora (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 45).

⁵ O tome dalje u ovom radu.

⁶ Između udaljenih kategorija kao što su idiomске skupine i složeni prijedlozi to je svakako vrlo jasno.

predstavlja kontinuum. Suodnos ovih leksičkih veza, dakle, pokazuje relaksiranost kategorija u jeziku.

Navedene veze među riječima u ovom radu razumijevamo teorijski, što znači da se njihov odnos ne može iscrpiti, ali može se ovdje pojaviti kao određena mjera njihovih (ko)relacija, te da su zakoni međusobnog djelovanja i supostojanja vjerovatnoće uvjetovane pravilnostima njihovih prototipnih članova. Ovdje odstupanja od idealnih (teorijski utemeljenih) oblika određene kategorije ne treba razumjeti kao poricanje opće karakterističnosti jer općost nije shvaćena kao univerzalnost zbog toga što se nužnost ne shvata kao neminovnost, što pokazuju članovi kategorije koji se približavaju periferiji prostiranja neke kategorije.

Konceptualna metafora koja bi odgovarala odnosima unutar navedenih konstrukcija različitog tipa je FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU.⁷ Lakoff i Johnson (1980: 128–132) ovaj princip definiraju konceptualnom metaforom BLISKOST JE SNAGA UČINKA, a Haiman (1983) blizinu u linearnoj ostvarenosti u prostoru definira kroz metaforu JEZIČKA UDALJENOST IZMEĐU IZRAZA ODGOVARA KONCEPTUALNOJ UDALJENOSTI IZMEĐU NJIH.⁸ Navedene konceptualne metafore omogućavaju da se na strukturalnom nivou iskaže razlika između leksičkih veza kojima se bavimo u ovom radu. Dakle, treba uzeti u obzir činjenicu da se diskontinuitet kod, recimo, idiomskih skupina može razumjeti kao određeni vid samostalnosti značenjskih veza komponenata⁹ koje čine određenu idiomsku skupinu, što se također može potvrditi i dobrim

⁷ Ista ova konceptualna metafora primjenjiva je i na morfološkom nivou; npr., naročito je korisna u konceptualnom razdvajanju složenica i polusloženica.

⁸ Haiman (1983: 781–782) također ukazuje na kontinuum u leksikonu. “But since language is hierarchically structured, the linguistic distance between two expressions depends on the nature and the number of the non-segmental boundaries between them, even where they are physically contiguous. Where X, A, and Y are morphemes, the linguistic distance between X and Y diminishes along the following scale (# is word boundary, + is morpheme boundary):

- a. X # A # Y
- b. X # Y
- c. X +Y
- d. Z”

⁹ Neke se lekseme pojavljuju samo u sklopu idiomskih skupina, što je simptomatično (usp. *šerile-berile* (VVG, 167)).

brojem tzv. konstrukcionih¹⁰ idiomskih skupina, tj. onim idiomskim skupinama koje imaju otvorene leksičke elemente kojima se uklapaju u određeni diskurs prema deiktičkom centru. To nadalje ne podrazumijeva da se idiomaska skupina ne odlikuje objedinjenošću u značenju; radi se zapravo o onome što se u savremenoj frazeologiji definira kao relativna leksička stabilnost, koja dozvoljava mnogobrojne adaptacije idiomskih skupina u jeziku današnjice. S druge strane, snaga značenjske objedinjenosti, značenjske nesamostalnosti komponenta te, prema tome, i leksičke stabilnosti – vidljiva je kod ovdje razmatranih kompleksnih spojeva kakvi su višičlani onimi, višičlani nazivi, složeni subjunktori i složeni veznici. Njihova transformaciona deficijencija ukazuje na to da postoje kao vid “susjeda riječi” jer su se leksikalizirale¹¹, tj. da se reproduciraju u gotovom obliku bez mogućnosti semantičko-pragmatičke nadogradnje.

2. Čvrste leksičke veze

a. Idiomske skupine¹²

Frazeologija je čvrsto konsolidirana lingvistička disciplina. Pokazatelj vitalnosti frazeološke građe i stepen zainteresiranosti za nju može se ilustrirati mnoštvom definicija¹³ i nomenklatura i u bosnistici, kroatistici, montenegristici i srbistici – ne samo u svjetskoj lingvistici.¹⁴

¹⁰ Usp. Corpas Pastor (2021).

¹¹ Takav je slučaj, npr., i s riječju *to jest*, što znači da se ovdje *riječ* definira prema morfosintaksičkim kriterijima.

¹² U ovom radu koristi se sintagma *idiomska skupina* u značenju termina okupljenih oko riječi *phrasis* ili *idioma* (*frazeologizam, frazeološka jedinica, frazeološki izraz, frazeološka sintagma, frazem(a), idiom, idiomatska fraza*).

¹³ Ovdje ih nećemo navoditi zbog obima i ciljeva rada.

¹⁴ Antica Menac, Josip Matešić, Dragana Mršević-Radović, Ilijas Tanović, Abdulah Mušović, Amina Šiljak-Jesenković jedinicu frazeološkog fonda nazivaju *frazeologizam, frazeološka jedinica, frazeološki izraz, frazeološka sintagma, frazem(a)*. *Enciklopedija Leksikografskog zavoda* (1967: 119) između *idioma* i *frazema* uspostavlja distinkciju po osnovi prevodivosti na druge jezike te idiom pripisuje govorima ili narječjima. Jedan dio frazeologa s južnoslavenskog područja u svojim radovima spominje i činjenicu da se u ovdašnjoj frazeologiji koriste i termini *idiom* i *idiomatska fraza* (Mršević-Radović 1987: 11; Tanović 2000: 27; Maček 1992/1993: 264). Gotovo svi frazeolozi s američkog područja koriste termin *idiom*.

U ovom radu idiomskim skupinama smatraju se višekomponente jedinice jezika s globaliziranim značenjem usmjerenim ka sekundarnoj nominaciji – kakve su, naprimjer, *rastaviti se s dušom* (SHU, 13), *izvući živu glavu* (SHU, 34), *ustati na lijevu nogu* (EUKB, 25) i sl.¹⁵

Iz prakse istaknutih frazeologa proizlazi da se bez obzira na terminološku raslojenost većina frazeologa slaže u vezi sa sljedećim osobinama jedinice frazeologije: komponentni sastav; relativno ustaljena, izrazito ekspresivna i slikovita veza leksema; veza leksema koja se reproducira u govoru; veza leksema koja ima cjelovito značenje; veza leksema izrazito složenog, često netransparentnog¹⁶ i necentraliziranog¹⁷ značenja; veza leksema nastala kao rezultat transponiranja značenja komponena; frekventnost; idiomatičnost; pripadnost prirodnom jeziku; opća upotreba.

Iako se u tradicionalnoj frazeologiji često naglašava nemogućnost da se idiomске skupine mijenjaju u komponentnom smislu, ipak treba reći da je cijeli niz radova iz novijeg doba svjetske frazeologije i frazeografije pokazao da se idiomске skupine moraju definirati kao višekomponentne jedinice **relativno** stabilnog leksičkog sastava.¹⁸

¹⁵ S obzirom na rečeno, treba prepoznati mogućnost da se gotovo sve vrste riječi nađu u sastavu idiomskih skupina, ali ovdje je zbog naročitih razloga važno napomenuti da se prijedlozi vrlo često nalaze u sastavu idiomskih skupina budući da je njihovo značenje uglavnom transponiranog karaktera. Takve su, npr., sljedeće idiomске skupine: *od usta do usta* (EUKB, 69), *do gole kože* (SHU, 47), *preko volje* (DŽKŠ, 62) itd.

¹⁶ Klasičan je primjer idioma iz engleskog jezika – *kick the bucket*, koji se smatra primjerom neprozirnosti, tj. nemogućnosti da se otkrije njegov semantički talog. Semantička je analiza ipak pokazala da se dijahronijski može razložiti njegova motiviranost, dok se njegovo (idiosinkratičko) sintaksičko ponašanje odvija u uvjetima novodobijenog značenja. Npr., *kick the bucket* ne može se pasivizirati jer se njegovo značenje “umrijeti” po sebi ne može prenijeti na objekt (i u bosanskom je jeziku glagol *umrijeti* neprijelazan). Ovaj je idiom primjer u kome suština / smisao / značenje dobijeno transponiranjem upravlja formalnim karakteristikama idiomске skupine. Semantika upravlja sintaksom i jedan je od pokazatelja da je pogrešno semantiku stavljati na marginu jezičkih istraživanja; drugim riječima uloga semantike je ključna i kad je riječ o formalnoj, gramatičkoj ili tvorbenoj razini.

¹⁷ Ovim se misli na nemogućnost određivanja centralnog značenjskog člana kod jednog broja idiomskih skupina.

¹⁸ Tome u prilog svjedoči i niz rječnika (usp. Matešićev rječnik iz 1982. godine, koji u primjerima bilježi varijantnost idiomskih skupina, ali ih navodi kanonizirajući obliku, npr., [crni] oblaci nadvijaju se (skupljaju se, vise i dr.) nad kim, nad čim “Kratko vrijeme poslije grofičine smrti nadvili se novi crni oblaci nad

Bit upotrebe idiomskih skupina leži u tome što govornik nastoji jednu stvar razumjeti i doživjeti kao neku drugu. To znači da se one upotrebljavaju kako bi se iskazala osobena i emotivna slika svijeta te da teže kolokvijalizaciji i subjektivnoj slici stvarnosti. U tom smislu, idiomске skupine njeguju načelo razlike između pojave (oblika koji ih čine) i suštine (denotativnih značenja koje oblici nose) – što se može razumjeti i kroz perspektivu udaljavanja značenja komponenata idiomskih skupina od “predmeta” na koje ukazujući stavljaju interpretatora/posmatrača u centar. Kada je interpretator (govoreći subjekt) u fokusu, pokazuje se da idiomске skupine nastaju kao rezultat odnosa čovjeka prema nečemu što postoji u vanjezičkom svijetu. Idiomске skupine zbog toga možemo razumjeti kao aksiološke jezičke jedinice budući da su nosioci vrijednosnih stavova neke kulture o određenim pojavama te upućuju na ono *iznad* oblika.¹⁹ Upravo zbog toga što idiomске skupine treba definirati kao izraze subjektivnog stava interpretatora vanjezičke stvarnosti, one vrlo često podrazumijevaju isključenost logike²⁰, ali aktiviraju tzv. psihološku nadopunu.²¹

Deli-dvorom.” (1982: 401) (isticanje naše); također v. *Longman Idioms Dictionary* 1998; Collins COBUILD Idioms Dictionary 2002), ali i radova (usp. Parizoska i Filipović Petrović: 2020), također v. rukopis doktorske disertacije *Sastav i upotreba idiomskih skupina u savremenom bosanskom jeziku* (Hodžić-Čavkić 2021).

¹⁹ Prema Bartmińskom, jezički pogled na svijet izveden je iz eksplicitnog ili implicitnog vrijednosnog sistema; drugim riječima, odnos jezika i vrijednosti uvjetovan je ambivalentnom činjenicom da je jezik sredstvo vrednovanja i izvor informacija o vrijednostima (Ajdačić 2011: 40, prema Ajdačić 2017).

²⁰ Budući da je pretpostavka nauke da unutar pojmova koji pripadaju jednoj nauci postoji red/harmonija, tj. da logika “ne trpi nered”, idiomске skupine javljaju se kao protivteža koja uzmiče zbog svoje “logičke” manjkavosti. Međutim, s obzirom na činjenicu da pripadaju jeziku uprkos tome, one svjedoče da su odluke duha (značenja) preče od činjenica (denotativnih značenja u strogom lingvističkom smislu).

²¹ Dobar primjer za to je engleski idiom *raining cats and dogs*, koja tumačenje vanjezičke stvarnosti povezuje s unutrašnjim interpretacijama posmatrača stvarnosti. Dakako, navedeni idiom ima i svoje objašnjenje u logici te ova osobina “isključenosti” logike nije uvijek čisto matematička, tj. činjenica je da se stvarnost idiomskih skupina sastoji i od vidljivog i od nevidljivog. To, dakle, znači da se idiomске skupine ne “ponašaju” po obrascu uzrok–posljedica, odnosno da pokazuju razumijevanje svijeta iz ugla interpretatora, što znači da “prirodno” pripadaju svijetu kulture, koja po definiciji podrazumijeva njegovanje, odgajanje, i da nisu prosto rezultativne.

Gledajući čestotnost idiomskih skupina, treba reći da se one mogu zanemariti budući da se u prirodnom jeziku rijetko pojavljuju, ali one, s druge strane, predstavljaju metodološki gledano slučajnost koja daje podstrek, čini razliku, te ih je upravo zbog toga važno proučavati budući da otvaraju polje razumijevanja načina organiziranja iskustva u kolektivima. Ipak, kad ne bi bilo općih jezičkih zakonitosti među idiomskim skupinama, ne bi bilo moguće razumjeti nijednu idiomsku skupinu jer se ne bi moglo njima komunicirati – a svjedoci smo da sve kulture i svi jezici posjeduju ove idiosinkratične jezičke jedinice. Idiomske skupine nastaju kao inovacije kulture, ali s obzirom na svoju relativnu leksičku stabilnost, tj. procenat okazionalizama, one dopuštaju da se inovacije i dalje razvijaju. Moon (1998: 120, prema Langlotz 2005: 175) ukazuje na činjenicu da se njenim frazeološkim istraživanjima engleskog jezika pokazuje da varijantnost na leksičkom nivou postoji u 40% slučajeva, a da oko 14% idiomskih skupina ima dvije ili više varijacija kanonskih oblika. Budući da su one neodvojive od ljudskog iskustva, idiomske skupine pripadaju iskustvenom modelu te su zbog toga i sklone promjenama. Za idiomske skupine kao neki vid operacionalnih pojmova pokazuje se da nije važan stepen logičke utemeljenosti koliko je važan stepen iskustvene određenosti i povezanosti s kontekstom. Upravo zbog toga idiomske skupine teško da mogu pobjeći od svoje simboličke prirode jer im je cilj izraziti ljudsko iskustvo i prenijeti ga nekim oblikom. Upravo iz ovih razloga idiomske skupine shvataju se kao upućivači na sekundarnu nominaciju.

Strukturalno gledajući, idiomske skupine pokazuju najveći vid slobode u leksičkom sastavu među ovdje proučavanim čvrstim leksičkim vezama. Pokazatelj za to jesu i mnoge adaptacije (usp. npr. Langlotz 2006) te se konceptualna metafora FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU u slučaju idiomskih skupina redefinira kroz relativnu leksičku stabilnost njihovih komponenata. To pokazuju i sljedeći primjeri adaptacija idiomskih skupina kroz metode kvalificiranja, kvantifikacije i pasivizacije.²²

²² Ovdje nisu pobrojani svi modeli adaptacija idiomskih skupina.

Tabela 1: Adaptacija idiomске skupine kvalificiranjem

IDIOMSKA SKUPINA	glavom i bradom
ZNAČENJE PREMA SFR (2018: 198)	lično, niko drugi; isti, sasvim nalik
UPOTREBA PREMA RJEČNIKU	Ada jest svega mi, <i>glavom i bradom</i> naš Jole.
METAKONCEPT	metonimija
OPIS NULTOG OBLIKA	<i>glava</i> – nosilac svjesnih mentalnih aktivnosti; nosilac značenja gornje sfere; metonimija za čovjekov bitak <i>brada</i> – nosilac donje sfere na licu; nosilac značenja religijske pripadnosti; nosilac značenja mudrosti; nosilac značenja vremenskog odmicanja; nosilac metonimije individualnosti kroz <i>lice</i> unutar općeg koncepta metonimije cijele strukture
MODIFIKACIJA	⟨glavom i još važnije bradom⟩
MODIFIKACIJA ZABILJEŽENA U GRAĐI (IZVORIMA)	Poslao ju je u maloj flašici glavom i još važnije bradom sam sultan Abdul-Aziz kao posebnu čast, emanet i atrakciju pobunjenoj pokrajini. (SKK, 30)
VRSTA MODIFIKACIJE	kvalificiranje
ZNAČENJE MODIFIKACIJE	Posebno isticanje sastavnice <i>brada</i> pragmatikalizirajućim elementom <i>još važnije</i> usmjerava se globalizirano značenje prema njejoj konotativnoj mreži koja je uvjetovana religijskim diskursom i svjetskim trendom stereotipizacije kroz tzv. Hantingtonov “sukob civilizacija” s temeljem u različitim religijama.

Tabela 2: Adaptacija idiomske skupine kvantifikacijom

IDIOMSKA SKUPINA	ljut kao ris
ZNAČENJE PREMA RJEČNIKU SFR (2018: 653)	veoma ljut
UPOTREBA PREMA RJEČNIKU	Taruh Tafa, <i>ljut kao ris</i> , tako snažno udari onom hromom nogom o zemljani pod da se umalo mlin ne navede.
METAKONCEPT	metafora
OPIS NULTOG OBLIKA	<i>ljut</i> – nosilac značenja intenzivnog osjećanja, stanja <i>ris</i> – nosilac koncepta divljine, neukrotivosti, nepoželjnosti
MODIFIKACIJA	<ljut kao dva risa>
MODIFIKACIJA ZABILJEŽENA U GRAĐI (IZVORIMA)	Jesi li ljut kô dva risa? (razg.)
VRSTA MODIFIKACIJE	kvantifikacija
ZNAČENJE MODIFIKACIJE	Ovdje je prisutna leksikalizacija gramatičkog odnosa kvazisuprotnosti jediničnosti jednine naspram kvantificirane množine radi izražavanja nekog rasta na vrijednosnoj skali intenzivnog osjećanja.

Tabela 3: Adaptacija idiomske skupine pasivizacijom

IDIOMSKA SKUPINA	ljut kao ris
ZNAČENJE PREMA RJEČNIKU SFR (2018: 653)	veoma ljut
UPOTREBA PREMA RJEČNIKU	Taruh Tafa, <i>ljut kao ris</i> , tako snažno udari onom hromom nogom o zemljani pod da se umalo mlin ne navede. – Softić, F. <i>Pod Kun planinom</i>
METAKONCEPT	metafora

OPIS NULTOG OBLIKA	<i>ljut</i> – nosilac značenja intenzivnog osjećanja, stanja <i>ris</i> – nosilac koncepta divljine, nekrotivosti, nepoželjnosti
MODIFIKACIJA	<naljućen kao ris>
MODIFIKACIJA ZABILJEŽENA U GRAĐI (IZVORIMA)	Od mene je otišao naljućen k'o ris . (HHG, 324)
VRSTA MODIFIKACIJE	pasivizacija
ZNAČENJE MODIFIKACIJE	Promjena je u ovom slučaju leksikalizacija fokusiranosti strukture na rezultate pretrpljenog procesa koji je obuhvatio objekt izlivanjem intenzivnih osjećanja prema metafori INTENZIVNA OSJEĆANJA SU VRUĆE TEKUĆINE.

Iz ilustriranih tabela vidi se da se idiomске skupine razumijevaju kao intrinzično kreativne jezičke jedinice kompleksne prirode, što ih udaljava po navedenoj osobini od drugih složenih konstrukcija koje imaju transformacionu deficijenciju. Prema intrinzičnoj kreativnosti idiomске skupine ostaju, dakle, otvorene prema mnogim modelima adaptacije, što ih čini jezičkim jedinicama s visokim pragmatičkim potencijalom.

b. Kolokacije

Pedesetih godina XX stoljeća Firth (1957) je prvi upotrijebio termin *kolokacija*, ali sudeći prema upotrebama u različitim lingvističkim tradicijama i disciplinama, ne postoji jedinstvena definicija navedenog pojma. Iz samog tvorbenog obrasca (lat. *com* zajedno + *locare smjestiti*) termina proizlazi da se u linearnoj ostvarenosti očekuje spajanje najmanje dviju leksičkih jedinica.²³

Bez namjere da se razumijevanje kolokacija dalje usložnjava i uz potrebu da se odijele od idiomskih skupina, u ovom radu kolokacijama se

²³ *Kolokacija* se ipak zna upotrebljavati i kao generički termin frazeologije u radovima Gibbsa (2006) i Colstona (2006) – uz termin *idiom*.

smatraju višekomponente jedinice koje pripadaju rutiniziranom jeziku što teži objektivnoj slici svijeta i koje se gotovo uvijek²⁴ reproduciraju u nepromijenjenom odnosu sastavnica.²⁵ Sintagmatski odnos kolokata i baze podrazumijeva i centraliziranost značenja kolokacija,²⁶ što se ne može uvijek tvrditi za idiomске skupine.²⁷ Stoga, kolokacije možemo definirati kao spoj “stabilnih” leksičkih kategorija kao što su pridjev i imenica, glagol i imenica itd., budući da oni prirodno posjeduju stabilnost leksičkog značenja i da njihov odnos omogućava upućivanje na jednu vanjezičku nominaciju bez transponiranja značenja obiju komponenata.²⁸ Takve su, naprimjer, sljedeće konstrukcije: *prirodni lijek, zdrava ishrana, brza hrana, javni prostor, četkica za zube, poslovno pismo, cjeloživotno učenje, stupiti na snagu, održati sjednicu, francuski krevet, štokholmski sindrom, italijanska arija, portugalski fado*,

²⁴ Usp. i Melčuk (2001).

²⁵ Postoje neslaganja različitih autora oko naziva članova kolokacija. Najčešći naziv za promjenljivu sastavnicu u kroatistici je *kolokat*, a rjeđe se koristi termin *kolokator*. Za glavnu sastavnicu kolokacije koristi se *baza, osnova i ključna riječ* (usp. Ordulj 2018: 43). Ovdje se preuzimaju termini *kolokat* i *baza*.

²⁶ Usp. npr. asocijativno polje za riječ *mobilni* u srpskom jeziku: telefoni 109, telefon 109, telefonirati 40, melodija 13, telefonski 5 itd. (Dragičević, Piper i Stefanović 2011: 308).

²⁷ Usp. npr. asocijativno polje imenice *muke* “osloboditi 2; isti, koštati, logor, muževi, son, sina, tašta, Turci, u vinu, zaljubljen 1” (Dragičević, Piper i Stefanović 2011: 319), a ne pojavljuje se, npr. *Tantalove muke*. Usp. npr. i asocijativno polje gl. *pasti* u srpskom jeziku: sa stolice 231: na pamet 160 (Dragičević, Piper i Stefanović 2011: 431). Visoka čestotnost prijedložno-padežne konstrukcije na *pamet* uvjetovana je visokom frekvencijom i same idiomске skupine *pasti na pamet*. U nedostatku bolje potvrde da je idiomска skupina *pasti na pamet* jedna od najčešćih možemo posegnuti za njenom jednoleksemskom inačicom u bosanskom jeziku: *naumpasti* (Halilović, Palić i Šehović 2010: 731) koja pokazuje njenu vitalnost. E-korpus bosanskih portala ovu idiomсku skupinu potvrđuje u gotovo tri hiljade upotreba. Usp.: https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first?corpname=bswac&reload=&iquery=pasti+na+pamet&queryselector=iqueryrow&lemma=&phrase=&word=&wpos=&char=&cql=&default_attr=word&fc_lemword_window_type=both&fc_lemword_wsize=5&fc_lemword=&fc_lemword_type=all&fc_pos_window_type=both&fc_pos_wsize=5&fc_pos_type=all&usesubcorp=&fsca_text.t2ld= (Posjeta 28. 12. 2022)

²⁸ Drugim riječima, s obzirom na prirodu prijedloga kao vrste riječi i činjenicu da se formiranje značenja prijedloga uglavnom oslanja na njihovu metaforičku upotrebu, treba reći da se kod definicije višekomponentnosti kolokacija nema na umu prijedlog kao vrsta riječi koja stoji u odnosu kolokata. Naravno, prijedlozi kao relacijske riječi itekako se upotrebljavaju u kontekstu kolokacija koje ulaze u različite gramatičke odnose.

francuska šansona, američka pita, ruska salata, norveška šuma, švedski čelik, kolumbijska kravata, bosanski lonac, belgijska čokolada i sl. Treba reći da se zamjenjivost komponenata, za razliku od idiomskih skupina, ne očekuje u kolokacijama (usp. npr. Ordulj 2018: 123) ili se očekuje minimalno²⁹ (npr. **kolateralna šteta** i **propratna šteta**³⁰, švedski **sto** i švedski **hastal**³¹ i sl.).

Dakle, kolokacije možemo razumjeti kao leksički stabilne višечlane jezičke jedinice koje upućuju na objektivnu sliku svijeta,³² pri čemu jedna od sastavnica zadržava svoje primarno/denotativno značenje – što znači da u konačnici i cijela kolokacija upućuje na primarnu nominaciju. Upotreba kolokacija uvjetovana je potrebom da se vanjezička stvarnost razumije kroz koncept spajanja dvaju elemenata, od kojih je jedan upotrijebljen u uskom značenju, a drugi u širokom značenju, te je također uvjetovana potrebom da se značenje jedne suzi ili proširi značenjem druge komponente. Često se koriste radi dekolokvijalizacije jezika i radi postizanja objektivnosti jezičkog izraza te se uklapaju u opće zakonitosti nominalizacije³³ u svjetskim jezicima. Izražavanje čak i vremenskih procesa imenicom Halliday (2004: 593, 639; 2003: 20–22) naziva *gramatičkom metaforom* kojom se ubrzava prezentacija novog znanja. Evidentno je iz datih primjera da se kolokacije koriste u novijoj jezičkoj realnosti.

Iz navedenog slijedi da su osobine kolokacija komponentni sastav; ustaljena veza leksema, veza leksema koja se reproducira u govoru; veza leksema koja ima cjelovito značenje; veza leksema transparentnog i centraliziranog značenja; veza leksema nastala kao rezultat zbrajanja značenja komponenata; frekventnost; pripadnost objektivnom jeziku; opća upotreba. Ipak, ne treba zaboraviti da se kolokacije mogu naći i

²⁹ Ova tema ne može biti iscrpljena ovdje, ali može se donijeti zaključak da se i u kolokacijama očekuje zamjenjivost samo bliskoznačnicama.

³⁰ Primjer pokazuje kako je ta namjera često uvjetovana potrebom da se strane riječi zamijene domaćim.

³¹ https://www.ringeraja.ba/forum/m_726451/mpage_13/tm.htm (Posjeta 13. 2. 2023) Navedni primjer pokazuje da je sintagmatska upotreba *švedski hastal* (Visnja RR) ovdje kolokacijska (usp. u donjoj replici profila Anoniman: “švedski stolić”).

³² Vrlo često ta slika proizlazi iz savremenih uvjeta života.

³³ O tome više v. Turanović (2020).

u sastavu idiomskih skupina – kada se aktivira transponirano značenje kolokacije kao čvrste veze i još jedne komponente (usp. npr. kolokaciju *crno zlato* u značenju *nafta* i idiomsku skupinu *postati crno zlato*³⁴). Kolokacije se, za razliku od idiomskih skupina, mogu definirati kao neki vid ponovljene inovacije. S obzirom na netolerantnost prema promjeni ili na minimalnu toleranciju prema njoj, kolokacije posjeduju višu čestotnost od idiomskih skupina te se pojavljuju kao neki vid normativnog modela određene pojave, što znači da su kontekstualno neuvjetovane i sa isključivo samo jednim značenjem te im nije potreban tzv. motivirajući kontekst kako bi se određeno značenje aktiviralo. Stoga ne čudi da kolokacije uvijek uključuju imenice koje su obilježene platisemijom.³⁵ Dakle, na značenjskom planu kolokacije imaju cilj konkretizirati opseg značenja (Ordulj 2018: 26).³⁶

Konceptualna metafora FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU u slučaju kolokacija na višem je nivou u odnosu na idiomске skupine.

c. *Višečlani onimi*

Među čvrste leksičke veze ubrajamo i onime sastavljene od više komponentata. Turk (2000: 482) definira onime kao “znakove jezičnoga sustava koji izravno upućuju na određeni objekt, imenuju ga i izlučuju iz redova istovrsnih objekata”. Višečlani onimi imaju referencijalnu i identifikacijsku funkciju kao najizraženiju kategorijalnu osobinu, što znači da upućuju na primarnu nominaciju.³⁷

Onimi se, naravno, mogu naći u sastavu idiomskih skupina, ali oni tada gube vezu s objektivnom slikom svijeta. Takvo što se, naprimjer, može vidjeti u odnosu konstrukcija *Kulin ban* i *od Kulina bana i dobrih dana* itd.

³⁴ <https://balkans.aljazeera.net/news/2012/5/1/moze-li-struja-postati-bh-crno-zlato> (Posjeta 30. 12. 2022)

³⁵ Platisemija je širokoznačnost. “Gortank-Premk (2004: 59–67) pod platisemijom je podrazumevala i ona blisko povezana značenja jedne lekseme (koja su neki leksikografi obrađivali čak u istoj definiciji) kao što su, na primer, *glava čoveka* i *glava životinje*” (Dragičević 2010: 136).

³⁶ O kolokacijama v. Siepmann (2005a), Siepmann (2005b).

³⁷ Jedan dio onima može nastati slikovitim putem te će kod njih dominirati ekspresivnost i idiomatičnost, ali je transponiranost značenja na nivou leksičke metafore. Usp. npr. *Pero Ždero*.

Višечlani onimi, naročito toponimi, mogu biti motivirani metaforom.³⁸ Stoga u bosanskom jeziku imamo Buča Potok³⁹, Popržena Gora, Udavača Brdo i sl., ali je vidljiva upotreba drugog člana u značenju općih imenica. U bosanskom također postoje i opisni oblici toponima, npr., zemlja izlazećeg sunca (Japan), grad svjetlosti (Pariz), tijesna čaršija (Novi Pazar) i sl., koji pokazuju da se opisni nazivi toponima ukrštaju s metaforom i metonimijom. Upotreba višечlanih onima u sastavu idiomskih skupina nije pak registrirano u bosanskom jeziku. Ipak, ne treba zaboraviti da se jednočlani onimi itekako sreću (usp. *star kao Abraham, od Adema i Have, Tantalove muke, Arijadnina nit* i sl.) te da se u idiomskim skupinama može redefinirati funkcija vlastitih onima, tj. da se vlastita imena mogu poopćiti te se može govoriti o omnipersonalnoj upotrebi imena (Marković 2010: 191). To je, npr., vidljivo u idiomskoj skupini panamske varijante španskog jeziku *estar in bosnia*⁴⁰ (u značenju *biti izgubljen*), gdje je *Bosna* izgubila pripadnost onimima iz perspektive pravopisa. Deonimizacija je prisutna i u svakodnevnom govoru (usp. *golgota, juda* i sl.).

Višечlani onimi, s obzirom na rečeno, imaju izraženu osobinu upućivanja na primarnu nominaciju. Konceptualna metafora FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU u slučaju višечlanih onima, dakle, može biti uzeta kao njena centralna osobina.

d. Višечlani nazivi

Pravopis bosanskoga jezika (Halilović 2017: 32) napominje da se – s obzirom i na akcent i na promjenu – imeničke veze u kojima prva imenica

³⁸ Jednočlani onimi također su vrlo živopisni: Suzina kod Stoca, Plačikus kod Kalinovika, Kukavice kod Rogatice, Tugovići kod Tešnja, Mrkodol kod Tomislavgrada, Paklarevo kod Travnika, Paklenica kod Olova i Maglaja, Čemerno kod Gacka, Crnoglav kod Neuma, Mrkalji kod Han-Pijeska, Mrakovi kod Kiseljaka, Mračanj kod Prnjavora, Mrakovi kod Kiseljaka, Crljeni kod Ključa, Pocrnje kod Ljubinja, Crnopod kod Ljubuškog, Crnaja kod Srpeca, Ništavci kod Prijedora, Rat kod Novog Travnika, Ljutava kod Rudog, Nepravdići kod Sokoca, Mrkosovice i Pokojišta kod Konjica, Bezmilje kod Goražda, Pocrnje kod Ljubinja, Grdovo i Krezluk kod Jajca, Žulj kod Sokoca itd.

³⁹ Treba registrirati i mogućnost da je ime ovog sarajevskog naselja nastalo od prezimena Buć.

⁴⁰ <https://www.asihablamamos.com> (Posjeta 13. 2. 2023)

ima šire, a druga uže značenje – pišu odvojeno ilustrirajući navedeno pravilo primjerima: *čovjek genij, čovjek žaba* (nom. mn. *ljudi žabe*), *kamen temeljac, nastavnik pedagog, pilot lovac, asistent pripravnik* (gen. jd. *asistenta pripravnika*), *jezik sistem*, tako i: *tačka zarez* (gen. jd. *tačke zarez*). I one se, kao i druge ovdje navedene čvrste leksičke veze odnose na jedan objekt iz vanjezičke stvarnosti, ali se za razliku od jednoleksemskih konstrukcija tvore dvjema leksemama. U njihovom sastavu se također mogu naći metaforsko-metonimijske motivacije te u stručnoj nomenklaturi susrećemo i primjere poput *morski pas* (*Carcharhinus leucas*), *morski vuk* (*Anarhichas lupus*) *petrovo uho* (*Haliotis tuberculata lamellosa*) i sl. I višečlani nazivi mogu se naći u sastavu idiomskih skupina (usp. *morski vuk* u značenju “iskusan, odvažan, neustrašiv mornar” (Matešić 1982: 768) i sl.). Kao i višečlani onimi, i višečlani nazivi imaju izrazitu referencijalnu i identifikacijsku funkciju, tj. upućuju na primarnu nominaciju.

Konceptualna metafora FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU i u slučaju višečlanih naziva može se razumjeti kao njena centralna osobina budući da ne može biti dopuštena nikakva vrsta leksičke intervencije.

e. Perifrastičke konstrukcije

Perifraznim konstrukcijama nazivaju se sekundarne višečlane konstrukcije s glagolima i imenskom riječju te skupa čine čvrst i leksikaliziran⁴¹ spoj (npr. *voditi borbu, donijeti odluku, držati pod kontrolom, ostvariti napredak, doći svijesti* itd.). Za razliku od slobodnih veza, imenica u glagolskoj perifrasi ne može se zamijeniti anaforičnim elementom zamjeničkoga tipa (npr. umjesto *dolaziti do fakulteta* može se reći *dolaziti do njega*, a umjesto *dolaziti do daha* ne kaže se **dolaziti do njega*) te je u takvim konstrukcijama samo glagol promjenljiv po oblicima (*dolaziti do daha, dolazi do daha, došla je do daha* i sl.) (v. Silić i Pranjković 2005: 188–189; Čirgić, Pranjković i Silić 2010: 170–171).⁴²

⁴¹ Mršević-Radović dekomponirane predikate smatra rezultatom (sintaksičke) frazeologizacije (1987: 32).

⁴² *Gramatika bosanskoga jezika* (Jahić, Halilović i Palić 2000: 370) perifrazu spominje samo u slučaju modalnih glagola (moći: imati moć, imati mogućnost i sl.

Također, kad je riječ o obliku imenica koje se mogu pojaviti u perifrastičkim konstrukcijama ovog tipa, treba reći da je mogućnost njihovog pojavljivanja ograničena na imenice koje nisu tvorene sufiksom *-nje* sa značenjem trajanja (usp. *zadavati udarac* i **zadavati udaranje* (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 202–203)).

Ovi višekomponentni spojeve riječi upućuju na primarnu nominaciju i u najvećem broju slučajeva imenica koja stoji u sastavu ovih spojeva ukazuje na punoznačnu glagolsku leksemu koja se dekomponirala (usp. boriti se: *voditi borbu*, odlučiti: *donijeti odluku*, kontrolirati: *držati pod kontrolom*, napredovati: *ostvariti napredak*, osvijestiti se: *doći svijesti* itd.).⁴³ Ove se konstrukcije evidentno razlažu metonimijom (npr., odlučiti: odluka) te se ta njihova osobina može nazvati transponiranošću gramatičkog tipa.⁴⁴ Treba zaključiti da su i one [perifrastičke konstrukcije] vjerovatno motivirane općim načelima nominalizacije (usp. Radovanović 1990; Katičić 2002), koja teži objektivnoj slici svijeta, kao i kolokacije.

Perifrastičke konstrukcije obilježene su transformacionom deficijencijom, tj. spoj glagola i imenice ne pokazuje nikakvu mogućnost zamjene, te se mogu smatrati visoko gramatikaliziranim strukturama.

Kad je riječ o konceptualnoj metafori FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU, nemogućnost da se struktura perifrastičkih konstrukcija izmijeni pokazuje da je fizička objedinjenost na najvišem nivou.⁴⁵

f. Složeni subjunktori i složeni prijedlozi

Termin *junktor* Bulić (2021) izvodi po uzoru na termin *jonctif*, koji koristi Lucien Tesnière (1980: 381), uz napomenu da su i drugi svjetski gramatičari usvojili i koristili termine izvedene iz *jonctif*. Budući da praksa to zahtijeva, Bulić upotrebljava termin *junktor* kao hiperonim

⁴³ Manji je broj onih konstrukcija u kojima nema leksičke veze između korijenskih morfema imenice i glagola (usp. klanjati: *obaviti namaz*).

⁴⁴ O tome v. Hodžić-Čavkić (2020).

⁴⁵ Treba ipak registrirati i mogućnost da se pojedine idiomске skupine prema daljem metonimijskom modelu u jednom dijelu slučajeva pojave u oblicima koje su učestale kod perifrastičkih konstrukcija. Usp. npr. *baciti pogled* – *baciti oko* i sl.

terminima *konjunktora* i *subjunktora*, koji se koriste da se označe junktori u nezavisnosloženim i zavisnosloženim rečenicama. Složeni subjunktori pojavljuju se samo u zavisnosloženim rečenicama⁴⁶ i u njihovom se sastavu mogu naći: glagol + veznik, prijedlog + veznik, prijedlog + imenica + veznik, prilog (priloški izraz) + veznik, riječca + veznik, veznik + riječca, riječca + zamjenica, zamjenica + riječca, riječca + priloga i prilog + riječca (Bulić 2021).

Iz navedenih struktura subjunktora vidljivo je da je riječ o izrazito heterogenoj grupi koja je okupljena oko zajedničke sintaksičke uloge povezivanja klauza u složenoj rečenici. Budući da je tako, složeni subjunktori imaju izrazitu relacijsku funkciju jer nastaju profiliranjem veze između dvije supstrukture predikatskog karaktera te se njihov semantički pol definira kao odnosni (Belaj i Tanacković Faletar 2014). Treba posebno istaći da se promjene u njihovom sastavu ne bilježe bez potpune promjene značenjske specifičnosti. Neki od subjunktora bilježe mogućnost skraćivanja (usp. *prije nego što* i *prije nego*),⁴⁷ što je omogućeno visokom čestotnošću i specijaliziranošću značenja priloga *prije*, ali treba reći da je nemogućnost dislociranja ili mijenjanja leksičkih sastavnica složenih subjunktora uvjet za razumijevanje bilo koje strukture kao junktora općenito, tj. da među njima nema mogućnosti premještanja komponenta (usp. **prije što nego*). Dakle, kad je riječ o konceptualnoj metafori FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU, fizička objedinjenost kod složenih subjunktora leži na najvišem nivou najprije zbog toga što

⁴⁶ Budući da Bulić (2021: 211) definira veznike kao nepromjenjive vrste riječi koje u rečenici uvijek vrše ulogu junktora, u našem se radu koristi sintagma *složeni subjunktori* kako bi se ukazalo na leksičku raslojenost kao centralnu obličku osobinu te da bi se izbjegli jednoleksemski junktori.

⁴⁷ Bulić (2021: 204–205) konstrukciju *prije nego što* i *prije nego* ne smatra subjunktorom obrazlažući to mogućnošću da se prilog *prije* smatra članom osnovne klauze te da se *prije* razumijeva kao prilog s komparativnim značenjem. Bulić (2021: 204) također to argumentira i primjerom kojim se bilježi zamjenjivost priloga *prije* priložima *ranije* i *kasnije*. Usp.:

On je došao ranije nego što je Nadi-beg otišao u Bosnu.

On je došao kasnije nego što je Nadi-beg otišao u Bosnu.

Međutim, treba uzeti u obzir značajnu razliku u tome što se *prije* ne može komparirati, za razliku od navedenih priloga. U ovom se radu *prije nego što* i *prije nego* smatraju složenim vremenskim subjunktorima.

su oni visoko gramatikalizirane strukture s jasnom sintaksičkom funkcijom povezivanja.

Složeni prijedlozi također su primjeri relacijskih predikacija koje nastaju profiliranjem veze između dvije supstrukture te se njihov semantički pol također definira kao odnosni (Belaj i Tanacković Faletar 2014). U gramatičkoj literaturi mnogo je rasprava o principima ustrojavanja i razumijevanja pojma *složeni prijedlog* (usp. Tihomirova 1972, Vsevolodova 2013, Quirk i dr. 1985, prema Palić 2016: 31–38), a mi ćemo za potrebe ovoga rada izdvojiti činjenicu da se složeni spojevi ovog karaktera konceptualiziraju kao cjelovite strukture⁴⁸ koje se u nepromijenjenom sastavu koriste u govoru kao osnovni kriterij njihovog kategorijalnog razumijevanja (usp. *bočno od* (Palić 2016: 95), *na jednoj strani* (Palić 2016: 117), *južno od* (Palić 2016: 155)).⁴⁹ Mogućnost da se takav skup i dalje širi nije faktor koji narušava ovaj princip budući da se jezik neminovno mijenja s intelektualnim rastom čovječanstva.

Nemogućnost kontaktnog dislociranja komponenata složenih prijedloga ili promjena mjesta sastavnica (usp. **od bočno*, **na strani jednoj*, **od južno* itd.) pokazuju da su složeni prijedlozi uređeni konceptualnom metaforom FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU te da su ove strukture odlikovane gramatikaliziranošću.

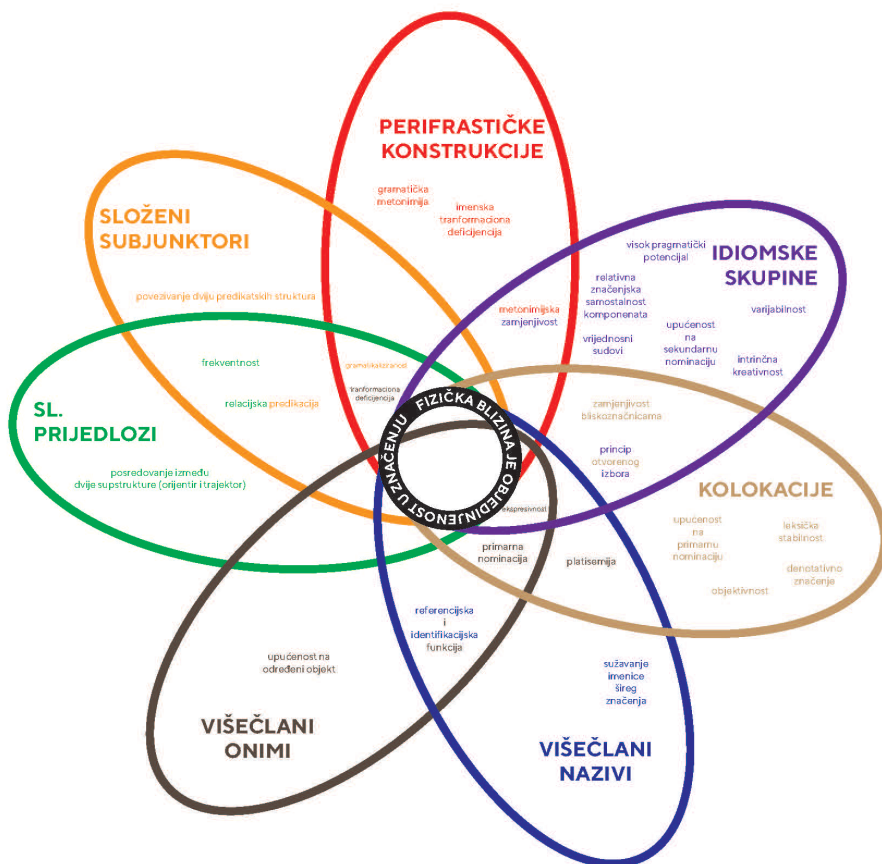
Iz osobina navedenih višekomponentnih leksičkih spojeva slijedi nekoliko principa. Princip otvorenog izbora djelomično vrijedi za idiomске skupine i kolokacije. To je omogućeno inherentnom kreativnošću idiomskih skupina i relativnoj otvorenosti prema zamjenjivosti bliskoznačnicama u kolokacijama. U tom kontekstu, idiomске skupine pokazuju pripadnost periferiji konceptualne metafore FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU, dok se kolokacije zbog minimalne ostvarenosti principa otvorenog izbora ipak udaljavaju od idiomskih skupina u tom smislu. Među ostalim višekomponentnim leksičkim

⁴⁸ Kao i druge vrste prijedloga.

⁴⁹ Činjenica da složeni prijedlozi u ortografskom smislu nisu homogenizirani budući da se dio njih piše sastavljeno (navrh), a dio njih rastavljeno (na vrh) može se objasniti istaknutošću dijela složene prostorne relacije (Palić 2016: 38). Ovaj problem, dakako, nije pristupan samo među složenim prijedlozima. On se susreće i među veznicima (usp. status veznika *to jest*).

spojevima bilježi se porast gramatikaliziranosti, odnosno utjecaj konceptualne metafore FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU. Utjecaj navedene konceptualne metafore direktno je povezana s transformacionom deficijencijom navedenih struktura.

Ilustracija 1 pokazuje moguću prostornu predstavu prostiranja kategorijalnih osobina višekomponentnih spojeva.

Ilustracija 1: Kompleksni spojevi riječi u kontinuitetu

3. Sintaksička perspektiva: sintaksički integritet čvrstih leksičkih spojeva

Centralni dio ovog rada artikulirao je osnovne razlike između kategorija koje čine čvrste leksičke veze – kako bi se uspostavila relacija među njima, ali temeljni je cilj bio ustanoviti njihovu partikularnost, čime se težilo definiranju njihove najisturenije kategorijalne osobine. Pored više komponenata koje čine osnovnu formalnu osobinu navedenih čvrstih leksičkih veza i značenjske objedinjenosti u nejednakom intenzitetu kod različitih ovdje razmatranih veza, što se često direktno povezuje s nezamjenjivosti ili minimalnom zamjenjivosti njihovih sastavnica, ove konstrukcije mogu se razumjeti i kroz objedinjenost sintaksičke funkcije upravo zbog toga što je njihova formalna struktura motivirana jedinstvenošću značenja. No, krenimo redom.

Govoreći o složenim subjunktorima i složenim prijedlozima, sintaksička objedinjenost njihovih komponenata proizlazi iz činjenice da se definiraju kao relacijske predikacije. Također, kad je riječ o idiomskim skupinama, višečlanim nazivima, višečlanim onimima i perifrastičkim konstrukcijama, sintaksička objedinjenost funkcije u literaturi uzima se kao osnovna karakteristika (usp. Menac 1994: 161⁵⁰; Kereković 2012: 109⁵¹; Ordulj 2018: 19⁵²; Radovanović 1990: 53⁵³), što znači da se one percipiraju kao vezane sintagme jer među njihovim komponentama postoji čvrsta leksičkosemantička i gramatička povezanost.

⁵⁰ Kao četvrtu osnovnu osobinu idiomskih skupina Menac izdvaja da se “uklapa [se] u rečenicu kao njen sastavni dio” (1994: 161). Matešić (1982) ističe kako se idiomaska skupina uklapa u kontekst kao njen *jednostavni* član.

⁵¹ Višečlani nazivi su “višerječne sintagme koje se sastoje od dvije ili više riječi (spoj riječi) i koje kao cjelina prenose leksičko značenje, a u rečenici funkcioniraju kao (jednorječni) leksem” (Kereković 2012: 109). Povezivanje komponenata u ovoj strukturi rezultat je determinacije jer sadržaj drugog pojma ulazi u sadržaj prvog dodajući mu novo značenje (Ordulj 2018: 18).

⁵² Onimi mogu imati višečlanu strukturu, a “s obzirom na to da je onimima primarna zadaća identificirati i diferencirati neki objekt od objekata iste vrste, u značenjskom su smislu jednoznačni i jednosmisleni” (Ordulj 2018: 19).

⁵³ Perifrastičkim konstrukcijama u širem smislu pripadaju i dekomponirani predikat. Katnić-Bakaršić (2007: 250–251) dekomponirani predikat opisuje kao “sinonimičan prostom (isticanje naše) glagolskom predikatu”. Radovanović (1990: 53) također ističe da je takav predikat “sinonimičan (pa i komutabilan) sa semantički ekvivalentnim jednočlanim (isticanje naše) predikatom”.

Gramatika bosanskoga jezika (2000: 342–343) ističe da su vezane sintagme: a) one u kojima je upravni član količinski prilog ili nepromjenjivi broj, a zavisni član sintaksema u G u funkciji dijelne dopune (*mnogo njih*); b) one u kojima je upravni član broj *jedan* ili zamjenica, a zavisni član supstantivna sintaksema u obliku G s prijedlozima *iz* ili *između*, ili u obliku I s prijedlogom *među* (*jedan od nas*); c) one u kojima je upravni član kopulativni glagol, a zavisni član neka punoznačna riječ (*biti brz*); d) one u kojima je upravni član modalni ili fazni glagol, a zavisni infinitiv ili konstrukcija *da + prezent* (*početi plesati*); e) one u kojima je upravni član neki od semantički nepotpunih glagola, a zavisni član neka punoznačna riječ (*postati prijateljem*); f) one u kojima je upravni član semantički nepotpun glagol, a zavisni član glagolska imenica (*obaviti pregled*), te napominje da se vezanim sintagmama priključuju i frazeološki izrazi, koji izražavaju jedno značenje blisko značenju sintaksema te funkcioniraju kao jedan rečenični član. Dakle, osnovni kriterij za razumijevanje neke višekomponentne strukture kao vezane sintagme jeste značenjska oslabljenost jedne od komponenata, ali i predvidivost i ograničenost gramatičkog oblika zavisnog člana.

Da li se sintaksička objedinjenost može ustanoviti i za kolokacije?

Visokom čestotnošću supojavljivanja kolokata i baze u korpusu može se pokazati da se među kolokacijama njeguje poluotvoreni princip kombiniranja komponenata.⁵⁴ Zamjenjivost njihovih komponenata na vrlo je niskom nivou, o čemu je već bilo riječi, te je njihova čestotnost uzrokovana činjenicom da ih korisnici jezika već imaju na raspolaganju kao gotove spojeve, pa se u jezičkoj proizvodnji ponašaju slično kao idiomске skupine, tj. poluatomatizirano.⁵⁵ Iz toga proizlazi niz pogodnosti prepoznatih u glotodidaktici te se u materijalima za učenje inih jezika sve češće susreću rječnici kolokacija kako bi se poboljšala efikasnost

⁵⁴ Otvoreni i idiomski (poluotvoreni) princip nisu u odnosu isključivanja; naprotiv, nalaze se u komplementarnom odnosu.

⁵⁵ Upravo zbog toga neki autori smatraju da bi se i idiomске skupine trebale razumijevati kao određeni vid ekstremnog oblika kolokacija (usp. Schmid 2003: 246). Međutim, ne treba zaboraviti da idiomске skupine imaju aksiološka značenja, a da kolokacije obično ima komponentu sa širim značenjem koje je specijalizirano te je i njena primjena šira.

produkcije na ciljnom jeziku.⁵⁶ Čestotnost pak može ukazivati i na značenjsku oslabljenost baze kolokacija, koja se kolokatom specificira ili *konkretizira* (Blagus Bartolec 2014: 84), te se time ispunjava prvi uvjet za klasifikaciju kolokacija kao vezanih sintagmi. Ta značenjska oslabljenost nužno je uvjetovana kontekstualnom upotrebom kolokacije u jeziku odnosno specijaliziranošću značenja takvog spoja te je prirodna mogućnost da u drugim spojevima određene komponente kolokacija budu obilježene statusom punoznačnih leksema.

Firth (1957: 195), nadalje, pokazuje da među sastavnicama kolokacija postoji određena vrsta rekcije, koju naziva “mutual expectancies of words” ili, kako tvrde Greenbaum (1979), Bublitz (1996) i Herbst (1996: 389), *predvidivost*, tj. asocijativne veze sintagmatski povezanih riječi (Lipka 2002: 181–82)), što je drugi kriterij za vezane sintagme.⁵⁷

E-korpus bosanskih portala pokazuje da se, npr., čestotnost pojavljivanja kolokacija *društvena mreža* (2.600 puta) i *socijalna mreža* (222 puta) te pojavnost slobodnih sintagmi *društvena stvarnost* (29 puta), *socijalna stvarnost* (7 puta), *društvena zbilja* (6 puta) i *socijalna zbilja* (0 puta) mora uzeti kao signal za sistemsku⁵⁸ razliku među njima. Ona se statusno potvrđuje i u transformacionoj nemogućnosti promjene gramatičkog statusa kongruentnog atributa u nekongruentni atribut kod kolokacija, odnosno ostvarene mogućnosti u slučaju slobodnih sintagmi. Usp.:⁵⁹

Društvene mreže su drastično izmijenile način komunikacije sa ciljnom publikom, te su stavile korisnika, a ne proizvod u centar pažnje, dok je komunikacija postala dvosmjerna i u realnom vremenu. > *Mreže društva*/mreže za druženje*/mreže za društvo** su drastično izmijenile

⁵⁶ Usp. prvu takvu publikaciju u bosnistici Winkler – Nedzma Botonjic-Kishk (2022).

⁵⁷ Formiranjem e-korpusa bosanskog jezika moći će se bolje istražiti odnos među sastavnicama kolokacija, a time i ispitati predvidivost gramatičkog oblika sastavnica.

⁵⁸ Sistem se uspostavlja i među sinonimnim kolokacijama u kojima jedna varijanta jeste prijevodni ekvivalent formiran domaćom leksikom. Ovdje je riječ o odnosu *društvena* i *socijalna*.

⁵⁹ Primjeri su preuzeti iz e-korpusa bosanskih portala: (<https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first?query=dru%C5%A1tvene+mre%C5%BEe&corpname=bswac&corpus-search-form=true>) (<https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first?query=socijalne+mre%C5%BEe&corpname=bswac&corpus-search-form=true>) (Posjeta 14. 12. 2023)

način komunikacije sa ciljanom publikom, te su stavile korisnika, a ne proizvod u centar pažnje, dok je komunikacija postala dvosmjerna i u realnom vremenu.

Socijalne mreže u službi propagande dale su gotovo senzacionalan rezultat Jer ako CNN pali i huška na rat, tada već svi znaju da je to igračka u rukama vlada i korporacija. > *Mreže socijalnosti** u službi propagande dale su gotovo senzacionalan rezultat Jer ako CNN pali i huška na rat, tada već svi znaju da je to igračka u rukama vlada i korporacija.

Država počiva na finansijama i sigurnosti. I sve dok nam finansije i sigurnost kreiraju oni iz sive zone društva, *društvena stvarnost* će nam biti sve tamnija i izvjesna po onoj “Propast nećemo, spasa nam nema”. > Država počiva na finansijama i sigurnosti. I sve dok nam finansije i sigurnost kreiraju oni iz sive zone društva, *stanje društva* će nam biti sve tamnije i izvjesnije po onoj “Propast nećemo, spasa nam nema”. > Država počiva na finansijama i sigurnosti. I sve dok nam finansije i sigurnost kreiraju oni iz sive zone društva, *društvena zbilja* će nam biti sve tamnija i izvjesnija po onoj “Propast nećemo, spasa nam nema”.

Sintagme **mreže društva*, **mreže za druženje*, **mreže za društvo* nisu registrirane u e-korpusu, a *stanje društva* registrirano je 101,⁶⁰ što znači da se u slučaju prve transformacije narušava u potpunosti značenje sintagme, da je predvidivost gramatičkog oblika visoka te možemo kazati da je ova sintagma vezana.⁶¹

Budući da se kolokacije razumijevaju kao klasični primjeri gradualnosti (usp. Herbst 1996: 385), heterogenost kolokacija i njihova očekivana gradualnost otvaraju polje graničnosti čvrstih leksičkih veza sa slobodnim vezama te se u literaturi ne nailazi na njihovo razumijevanje kroz perspektivu sintaksičke objedinjenosti. To je pitanje uvjetovano kontekstom te se u njemu i razrješava pripadnost određene sintagme vezanim ili slobodnim. Ukoliko se pojavljuje transformaciona deficijencija i

⁶⁰ <https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first?iquery=mre%C5%BEE+dru%C5%A1tva&corpname=bswac&corpus-search-form=true> (Posjeta 14. 12. 2023)
<https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first?iquery=stanje+dru%C5%A1tva&corpname=bswac&corpus-search-form=true> (Posjeta 14. 12. 2023)

⁶¹ Isto vrijedi i za druge kongruentne kolokacije (usp. *brza hrana* > *hrana brzine**; *poslovno pismo* > **pismo posla*; usp. i *javni prostor* ≠ *prostor javnosti*). Naravno, ovo je potrebno ispitati u mnogo većem uzorku.

ukoliko je struktura učestala, zasigurno se radi o kolokaciji, koja se tako razumijeva kao vezana sintagma; ako se pak struktura ne pojavljuje u istom odnosu sastavnica učestalo, onda je riječ o slobodnoj sintagmi. Također, neke veze u doslovnom značenju funkcioniraju kao slobodne sintagme, ali kada se koriste u prenesenom značenju, postaju kolokacijama (Blagus Bartolec 2016: 62).

4. Zaključak

Treba zaključiti da je transformaciona deficijencija direktno proporcionalna gramatikaliziranosti neke strukture te se oni mogu definirati kao gramatički spojevi, a da je jezička kreativnost izraženija kod onih kompleksnih spojeva kod kojih je izraženija leksičko-značenjska autonomnost s vanjezičkom nominacijom (primarnom i sekundarnom) budući da su njihove leksičke komponente u mogućnosti održati značenjske veze s drugim leksemama (bliskoznačnicama i sl.) u leksikonu. To također znači da je efekat konceptualne metafore FIZIČKA BLIZINA JE OBJEDINJENOST U ZNAČENJU jači i izraženiji među gramatičkim spojevima nego među kompleksnim spojevima s (relativno) stabilnim leksičkim sastavom. Nadalje, to znači da se gramatikalizirane strukture pojmovno označavaju kao realizacije zatvorenog karaktera, a da se strukture koje pokazuju jezičku kreativnost mogu definirati principom (relativno) otvorenog izbora. Nadalje, gramatikalizirane se strukture zbog prirode realizacije svojih koncepata u mentalnom leksikonu vjerovatno stoje i procesuiraju se kao neki vid *dugih riječi* koje su rezultat leksikalizacije, dok se višekomponentne strukture s principom (relativno) otvorenog izbora razumijevaju kao kompleksne strukture s autonomnim članovima.

Sintaksički integritet, tj. objedinjenost funkcije ovdje proučavanih višekomponentnih jezičkih jedinica pokazuje se kao još jedna njihova konstanta budući da se vezanost njihove strukture formira sa značenjskog nivoa i manifestira se kroz određeni vid kontekstualno ostvarene leksičke oslabiljenosti komponenata koje čine vezane sintagme. Taj smo kriterij razumjeli kao osobinu inherentnu i drugim vezanim sintagmama, a ovdje je on posmatran iz perspektive učestalosti supojavlivanja

komponentata. Naime, konkretizacija značenja, npr., kod kolokacija u supojavljivanju kolokata i baze ukazuju na specijalizirano značenje vezane sintagme te povećavaju učestalost istih gramatičkih odnosa kolokata i baze. S druge strane, i predvidivost gramatičkog oblika komponentata kolokacija može biti uzet kao pouzdan kriterij za objedinjenost kolokacija sa sintaksičkog aspekta. Tako se, u konačnici, za višekomponentne spojeve sa sintagmatskom bazom može utvrditi da se pored polileksičnosti i sintaksički integritet javlja kao njihova kategorijalna osobenost.

Ove kompleksne spojeve možemo klasificirati uzimajući u obzir samo jedno obilježje, što znači da i njihova definicija sama po sebi nužno podrazumijeva zanemarivanje ili ispuštanje nekih drugih obilježja koja nisu od bitnog značaja / značenja. Ovdje je ipak razmatrano više obilježja kako bi se obuhvatila punina (njihovog) leksičkog i gramatičkog kontinuiteta te kako bi se istakla njihova ekscelencijalnost.⁶²

Izvori

DŽKŠ – Karahasan, Dževad (2015): *Što pepeo priča*, Sarajevo, Stav

EUKB – Kukavica, Edin Urjan (2013): *Beš*, Sarajevo, Autor

HHG – Hajdarević, Hadžem (2015): *Gdje si ti ovih godina*, Sarajevo, Dobra knjiga,

SFR – Mušović, Abdulah (2018): *Sandžački frazeološki rječnik*, Novi Pazar, Biblioteka “Dositej Obradović”

SHU – Hodžić, Suada (2009): *Umihanina avlija*, Novi Pazar, Biblioteka “Dositej Obradović”

SKK – Kadić, Samedin (2015–2017): *Uoči petka* (kolumne), Sarajevo, Stav

VVG – Veličković, Velibor (2001): *Gorolom*, Užice, Narodna biblioteka Užice

⁶² V. Prilog na kraju rada.

E-izvori

<https://balkans.aljazeera.net/news/2012/5/1/moze-li-struja-postati-bh-crno-zlato>

<https://www.asihablamamos.com>

<https://www.clarin.si/noske/all.cgi/first?corpname=bswac>

https://www.ringeraja.ba/forum/m_726451/mpage_13/tm.htm

Literatura

Ajdačić, Dejan (2017): *SlovoSlavija – Entolingvistička i poredbena frazeologija*, Beograd, Alma.

Belaj, Branimir (2010): Prostorni odnosi kao temelj padežnih značenja – shematičnost i polisemija hrvatskoga prijedložno-padežnog izraza od+genitiv, u: Matea Birtić–Dunja Brozović–Rončević (ur.). *Sintaksa padeža, zbornik radova znanstvenoga skupa, Drugi hrvatski sintaktički dani*, Zagreb – Osijek, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Filozofski fakultet, 15–33.

Blagus Bartolec, Goranka (2014): *Riječi i njihovi susjedi*, Zagreb, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Blagus Bartolec, Goranka (2016): Slobodno i čvrsto u jeziku, u: Stolic, D. i Vlastelić, A. (ur.), *Jezik kao predmet proučavanja i jezik kao predmet poučavanja*, Rijeka, Zbornik HDPI, 57–70.

Bogdanov, Nada i dr. (ur.) (1967): *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, Knjiga II, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod

Bublitz, Wolfram (1996): Semantic Prosody and Cohesive Company: ‘somewhat predictable’, *Leuvense Bijdragen* 85, 1–35.

Bulić, Halid (2021): *Veznici u savremenom bosanskom jeziku*, Sarajevo, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Burger, Harald, Dmitrij Dobrovol'skij, Peter Kühn, Neal R. Norric (2006): *Phraseology. An International Handbook of Contemporary Research*, Berlin – New York, Walter de Gruyter

Collins COBUILD Idioms Dictionary (2002), HarperCollins Publishers, Glasgow.

Corpas Pastor, Gloria (2021): Constructional idioms of ‘insanity’ in English and Spanish: a corpus-based study, *Lingua*, Vol. 254.

Čirgić, Adnan, Ivo Pranjković, Josip Silić (2010): *Gramatika crnogorskoga jezika*, Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore, Podgorica.

Ćoralić, Zrinka (2010): *O odabiru, upotrebi i prevođenju modificiranih idioma u književnom djelu Günтера Grassa*, Bihać, Univerzitet u Bihaću, Pedagoški fakultet u Bihaću.

Dragićević, Rajna, (2010): *Leksikologija srpskog jezika*, Zavod za udžbenike, Beograd.

Dragićević, Rajna, Predrag Piper, Marija Stefanović (2011): *Obratni asocijativni rječnik srpskog jezika (II deo: od reakcije ka stimulusu)*, Službeni glasnik – Beogradska knjiga, Beograd.

Firth, J. R. (1957): *A synopsis of Linguistic Theory, 1930–1955*. Studies in Linguistic Analysis. Special Volume, Philological Society, Oxford.

Greenbaum, Sindey (1979): *Some Verb-Intensifier Collocations in English: An Experimental Approach*, Mouton, Den Haag.

Haiman, John (1983): “Iconic and Economic Motivation”, *Language* 59/4, 781–819.

Halilović, Senahid (2017): *Pravopis bosanskoga jezika*, Slavistički komitet, Sarajevo.

Halliday, M. A. K. (2003): *On language and linguistics*, Ed. by Webster, J. J. London, Continuum

Halliday, M. A. K. (2004): *The language of science*, Ed. by Webster, J. J. London, Continuum

Herbst, Thomas (1996): What are Collocations: Sandy Beaches or Salse Teeth, *English Studies* 4, 379–393.

Hodžić-Čavkić, Azra (2020): Frazeologija *Alise u zemlji čuda*, *Književni jezik* 31, Institut za jezik, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, str. 55–76.

Hodžić-Čavkić, Azra (2021): *Sastav i upotreba idiomskih skupina u savremenom bosanskom jeziku*, Doktorski rad, Sarajevo, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.

Hrnjak, Anita (2017): *Frazeologija u rodnome okviru: Rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*, Zagreb.

Jahić, Dževad, Senahid Halilović, Ismail Palić (2000): *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica.

Katičić, Radoslav (2002): *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika* (treće, poboljšano izdanje), Hrvatska akademija nauka i umjetnosti – Nakladni zavod Globus, Zagreb.

Katnić-Bakaršić, Marina (2007): *Stilistika*, Naučna i univerzitetska knjiga, Sarajevo.

Kereković, Snježana (2012): *Višerječni nazivi u tehničkome engleskom jeziku i njihove prijevodne istovrijednice u hrvatskome jeziku*, Doktorski rad, Filozofski fakultet, Zagreb.

Klajić, Bratoljub (1988): *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb.

Lakoff, George, Mark Johnson (1980): *Metaphors We Live By*, Chicago – London: University of Chicago Press.

Langlotz, Andreas (2006): *Idiomatic creativity: A Cognitive Linguistic Model of Idiom-Representations and Idiom-Variation in English*, Amsterdam – Philadelphia, John Benjamins.

Lipka, Leonhard (2002): *English lexicology: Lexical Structure, Words Semantics & Word-Formation*, Tübingen, Narr.

Longman Idioms Dictionary, 1998, Longman, Harlow.

Maček, Dora (1992/1993): Neka pitanja o definiciji idiomatskih fraza, *Filologija* 20–21, HAZU Zagreb, str. 263–276.

Marković, Ivan (2010): “O uporabi i značenju imenâ u hrvatskome”, *Folia onomastica Croatica*, 19, 175–202.

Matešić, Josip (1982): *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb.

Matovac, Darko (2017): *Prijedlozi u hrvatskome jeziku. Značenje, prostorni odnosi i konceptualizacija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Melčuk, Igor (2001): “Collocations and Lexical Functions”, *Phraseology Theory, Analysis and applications*, Oxford – New York, Oxford University Press, 23–53.

Menac, Antica (1994): “Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika”, *Filologija* 22–23, str. 161–168.

Ordulj, Antonia (2018): *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku. Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Palić, Ismail (2016): *Genitiv, prostor i prostorne slike (leksikon prijedloga)*, Bosansko filološko društvo, Sarajevo.

Parizoska, Jelena, Ivana Filipović Petrović (2020): Varijantni frazemi u e-rječniku, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jeziki jezikoslovlje* 46/2, str. 941–955.

Radovanović, Milorad (1990): *Spisi iz sintakse i semantike*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci – Dobra vest, Novi Sad

Schmid, Hans Jörg (2003): Collocation: hard to pin down, but bloody useful, *Zeitschrift fur Anglistic und Amerikanistik*, De Gruyter

Siepmann, Dirk (2005a): Collocation, Colligation and Encoding Dictionaries, Part I: Lexicological Aspects. *International Journal of Lexicography* 18/4, 409–443.

Siepmann, Dirk (2005b): Collocation, Colligation and Encoding Dictionaries. Part II: Lexicological Aspects, *International Journal of Lexicography* 19/1, 1–39.

Silić, Josip, Ivo Pranjković (2005): *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb.

Šiljak-Jesenković, Amina (2003): *Nad bosanskim i turskim frazikonom, Semantički, sintaktički, lingvostilistički i sociolingvistički aspekt*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo.

Tanović, Ilijas (2000): *Frazeologija bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica.

Turanović, Mirsad (2020): Teorijska ishodišta i postavke kritičke analize diskursa, *Pismo*, Bosansko filološko društvo, 9–22.

Turk, Marija (2000): Višečlani izrazi s desenantiziranom sastavnicom kao nominacijske jedinice, *Riječki filološki dani, Zbornik radova*, str. 477–486.

Winkler, Lorina, Nedzma Botonjic-Kishk (2022): *Bosnian-English Vocabulary*, Norderstedt, Herstellung und Verlag, BoD, Books on Demand

Wulff, Stefanie (2008): *Rethinking Idiomaticity: A Usage-based Approach*, London – New York, Continuum

Prilog 1: Osobine višekomponentnih jedinica

Složeni prijedlozi	Složeni junktori	Perifrazičke konstrukcije	Višočlani nazivi	Onimi	Kolokacije	Idiomske skupine	Vrsta višekomponentne jedinice
<i>na pedalj od</i>	<i>s tim da</i>	<i>imati moć</i>	<i>putnički brod</i>	<i>Vojničko Polje</i>	<i>crno zlato</i>	<i>do guše</i>	Primjer
-	-	-	+	+	+	-	Minimalna sintagmatska pojavnost
-	-	+	+	+	+	-	Primarna nominacija
-	-	-	-	-	-	+	Sekundarna nominacija
+	+	-	-	-	-	-	Relacijska funkcija
+	+	+	-	-	-	-	Gramatikaliziranost
-	-	-	-	-	+	-	Odnos subordinacije
+	+	+	+	+	+	+	Globaliziranost značenja
+	+	+	+	+	+	+	Objednjenost sintaksiske uloge
-	-	+	-	-	-	+	Zamjenjivost ekvivalentom
-	-	-	-	-	-	+	Varijabilnost
*	*	*	*	-	*	*	Visoka učestalost
+	+	-	+	+	+	-	Konkretizacija
-	-	-	-	-	-	+	Visok pragmatički potencijal
*	*	-	*	*	*	+	Idiomatičnost
-	-	-	-	*	*	+	Ekspresivnost

More than just a word: correlation of idioms, collocations, multi-part onymes, multi-part terms, periphrastic constructions, and complex subjunctives, and complex prepositions

Summary: Since grammar and lexicon are in a continuum, this paper examines the multi-component units that create continuum. Namely, multi-component units such as idiom, collocations, multi-part onymes, multi-part terms, periphrastic constructions, complex subjunctives and complex prepositions are united by one syntactic role, and often there is no clear line of demarcation that could be drawn between them. This clearly shows how the enumerated class of constructions also reflects the continuum in which grammar and lexicon exist. The boundaries between them are permeable, but each of the mentioned categories is characterized by at least one (categorical) peculiarity – by which they can be classified as prototypical. According to the theory of prototypes – each category has a centralized member, according to which boundaries are drawn and prototypical characteristics are transmitted to other members of the given category. This means that they are organized radially and that, moving towards the periphery, we should expect a larger number of units that also take on the characteristics of other categories. In this paper, using the example of the relationship between the mentioned multi-component units, we try to show what can be considered their central feature and which features they share with each other. One should remain aware of the fact that the question of the finality of defining the differences between the mentioned lexical connections cannot be exhausted by one such work. Therefore, this paper only tries to touch on the given topic in order to open further discussions about “solid” lexical links and their relationship in Bosnian.

KEY WORDS: multi-part expressions, syntactical unity, strong lexical connections, strong grammatical connections, grammatical and lexical continuum, conceptual metaphor, conceptual metonymy